

ARNO HERZIG

Uniwersytet w Hamburgu

MAŁGORZATA RUCHNIEWICZ

Uniwersytet Wrocławski

Instytut Historyczny

ORCID: [0000-0001-8646-329X](https://orcid.org/0000-0001-8646-329X)

SPRAWOZDANIE Z JUBILEUSZOWEGO POSIEDZENIA HISTORISCHE KOMMISSION FÜR SCHLESNIEN E. V, GÖRLITZ, DN. 8–9 XI 2021 R.

Tegoroczne dwudniowe posiedzenie Historische Kommission für Schlesien (HKfS), które odbyło się podobnie jak w poprzednich latach w Muzeum Śląskim w Görlitz, miało wyjątkowy przebieg z racji setnej rocznicy powstania tego gremium. Dzieliło się na zebranie członków poświęcone bieżącym sprawom stowarzyszenia, na które przeznaczono pierwszy dzień obrad, oraz konferencji, która odbyła się dnia następnego.

HKfS liczy obecnie ponad 80 członków z kilku krajów, głównie z Niemiec. Od końca lat 90. XX w. powoli jej szeregi powiększają badacze i popularyzatorzy dziejów regionu z Polski i Czech (początkowo wyłącznie jako członkowie korespondencyjni bez prawa głosu), znawcy aspektów politycznych, społecznych i kulturalnych. Jednak w dorocznych spotkaniach bierze udział mniejszość członków, przede wszystkim koledzy niemieccy. Zwykle posiedzenia robocze dotyczą przyjęcia sprawozdań z działalności naukowej, spraw finansowych (pozyskanych dotacji, wpłat składek członkowskich). Omawiane są zarówno osiągnięcia naukowe HKfS (seminaria, projekty, publikacje), jak i plany na najbliższe lata. Nie inaczej było i tym razem. Obecni na posiedzeniu przyjęli przedłożone sprawozdania, które przygotował zarząd stowarzyszenia pod kierunkiem przewodniczącego, prof. Joachima Bahlkego. Zapoznali się ze specyfiką działalności HKfS w okresie

pandemii oraz zakończonymi projektami książkowymi (publikacje jak zwykle można było nabyć ze specjalną zniżką). Najważniejszym z nich było przygotowanie dwutomowego wydawnictwa poświęconego historii HKfS pt. *Landesgeschichte im Spannungsfeld von Wissenschaft, Politik und Öffentlichkeit. Die Historische Kommission für Schlesien (1921–2021)*. Składa się ono ze zbioru studiów poświęconych różnym aspektom działalności stowarzyszenia w dynamicznym i dramatycznym ostatnim stuleciu oraz edycji źródłowej. Po raz pierwszy udostępniono w niej materiały pokazujące meandry aktywności i wpływ sytuacji politycznej na HKfS. Ukazał się również kolejny, już trzynasty tom leksykonu biograficznego, prowadzonego przez HKfS od okresu przedwojennego, pt. *Schlesische Lebensbilder*. Ważną częścią obrad był wybór nowego zarządu. Przy braku kontrkandydatów zebrani ponownie powierzyli kierowanie stowarzyszeniem prof. Bahlckemu jako przewodniczącemu oraz odnowili czteroletnie kadencje prof. Rolandowi Gehrke i dr. Ulrichowi Schmilewskiemu jako członkom zarządu.

Ostatnim punktem obrad było głosowanie w sprawie wyboru nowych członków. Wcześniej zgłoszono pięć kandydatur, w tym dwie z Polski (dr Jarosław Bogacki/Opole, dr hab. Marek L. Wójcik/Wrocław). Po zapoznaniu się z sylwetkami zaproponowanych badaczy przeprowadzono głosowanie, w którym zostali oni jednogłośnie zaliczeni w poczet członków HKfS. W wolnych wnioskach przedyskutowano przygotowanie kolejnego tomu *Schlesische Lebensbilder*. Zgłoszono również postulat podjęcia analiz badań śląskoznawczych spoza obszaru historiografii niemieckiej oraz zaproponowano wstępnie kolejne kandydatury członków – polskich badaczy. Uzupełnieniem obrad były jak zwykle rozmowy w kularach i podczas wspólnej kolacji, które pozwoliły poruszyć kolejne tematy związane z aktywnością HKfS w mniej formalnej atmosferze.

Drugi dzień obrad, który wypełniły wykład okolicznościowy oraz dyskusja panelowa, miał uroczysty przebieg. Organizatorzy zadbali o oprawę muzyczną. Instrumentaliści z Neue Lausitzer Philharmonie zaprezentowali trzy utwory pochodzące ze Śląska dwudziestowiecznego kompozytora Güntera Bialasa. Oddziaływały one głównie części konferencji. W pierwszej przedstawiciele ważnych instytucji naukowych z Niemiec i Polski (prof. Matthias Weber z Bundesinstitut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, Lisa Haberkern z Stiftung Kulturwerk Schlesien oraz prof. Tomasz Jurek z Instytutu Historii PAN) odnosili się do zasług i osiągnięć HKfS. Profesor Jurek podkreślił przełomowe znaczenie decyzji o poszerzeniu szeregów członków o badaczy spoza Niemiec.

Następnie prof. Jan Harasimowicz z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego wygłosił godzinny wykład pt. *Das Kultur- und Geistesleben im späten Kaiserreich und in den ersten Jahren der Weimarer Republik*. Prezentował on podstawowe zagadnienia, dobrze zbadane przez historyków niemieckich i polskich, a związane z funkcjonowaniem stolicy Śląska na przełomie XIX i XX w., w tym jego sytuację gospodarczą, demograficzną i polityczną.

Zwieńczeniem jubileuszowego posiedzenia była dyskusja moderowana przez prof. Bahlckego na temat wspomnianego dwutomowego wydawnictwa z udziałem czworga autorów, m.in. prof. Ryszarda Kaczmarka z Uniwersytetu Śląskiego, jedyne polskiego autora w tym gronie. Prace nad nim trwały sześć lat. Zamiarem było pokazanie stowarzyszenia w kontekście rozwoju niemieckiej nauki historycznej XIX i XX w. Jak podkreślono, pozyskiwanie materiałów okazało się trudne, źródła charakteryzowały się specyficznym językiem, związanym z tendencjami volkistowskimi w przedwojennej nauce. Dyskutanci przypomnieli, że powołana w 1921 r. HKfS początkowo miała objąć całe Niemcy Wschodnie. Planowano szeroką interdyscyplinarność nauk historycznych, uruchomiono różne wydawnictwa, w tym periodyki. Ważną rolę odgrywała zwłaszcza historia sztuki. Dyskusja dotyczyła także wzajemnego oddziaływania nauki i polityki w III Rzeszy. Podkreślono, że HKfS chętnie oddawała się do dyspozycji polityków, dostarczając im ekspertyz. Po 1945 r. członkowie stowarzyszenia, w tym prof. Hermann Aubin, mogli w RFN kontynuować tę tradycję i koncentrować się w powojennych pracach na konflikcie Wschód–Zachód. Profesor Kaczmarek dostrzegł podobną tendencję nacjonalistyczną w polskich badaniach w latach 60. i 70. XX w., skoncentrowanych na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Dopiero nowe, młodsze pokolenie niemieckich badaczy we współpracy z polskimi kolegami położyło kres „starej wojnie okopowej” i podjęło współpracę w badaniach historii regionu. Dyskutanci odnieśli się również do obecnego położenia HKfS. Zauważyli, że brak jest w Niemczech szerokiej bazy zainteresowanych osób. Ponadto w przeciwieństwie do sytuacji np. w Wirtembergii, Hesji czy Westfalii brakuje także odpowiednich regionalnych stowarzyszeń historycznych. Nie ma też trwałego wsparcia finansowego ani organizacyjnego ze strony rządów poszczególnych krajów związkowych. Zadaniem pozostaje, według niemieckich uczestników debaty, podjęcie długofalowych projektów w celu podkreślenia znaczenia historii Śląska w Niemczech.

Niewątpliwie tegoroczne obrady HKfS miały znaczenie podsumowujące i zamykające pewien etap jej działalności – stulecie istnienia, ale także, choć nie

wybrzmiało to odpowiednio podczas spotkania, trzydziestolecie funkcjonowania w sytuacji pozytywnie zmienionej współpracą zjednoczonych Niemiec z ich wschodnimi sąsiadami. Wydaje się, wnioskując z rosnącego udziału wśród członków HKfS śląskoznawców z Polski i Czech, a także podstawowego faktu, że te dwa państwa swymi granicami obejmują od 1945 r. niemal całkowicie ziemie śląskie, następne dekady działalności stowarzyszenia powinny zależeć w większym niż dotąd stopniu od aktywności merytorycznej i finansowego zaangażowania podmiotów spoza Niemiec. W wielu ośrodkach w Polsce i Czechach rozwijają się badania nad przeszłością i teraźniejszością Śląska, które wraz z dokonaniem badaczy z Niemiec powinny być bardziej obecne w europejskim obiegu naukowym i popularyzującym historię.